

ELŐSZÓ

WEIHNACHTSBAUM – ARBRE DE NOËL
R 71, SW/SH 186, NG2 A267
Korábbi változatok

Liszt felnőttként ismerkedett meg a karácsonyfa-állítás szokásával, amely német hagyomány nyomán a 19. században terjedt el Európában. Az új szokás bizonyosan elnyerte tetszését, mert leveleiben többször szóba kerül az általa rendszerint német szóval, „Christbaum”-ként emlegetett karácsonyfa. Ezt a címet szánta eredetileg annak a gyűjteményének is, amelybe az ünnephez kötődő, rövid zongoradarabokat tervezett. A mű koncepcióját 1874. január 1-jén Pestről írt levelében körvonalazta Carolyne von Sayn-Wittgensteinnek:¹

Előző levelében megint szóba hozta „Karácsonyfá”-mat. Reményeim szerint a következő karácsonyra publikálom azt is és azt a másik kis munkát is, amelyről már régóta álmodom: a „Via Crucis”-t. Csak hat heti külső nyugalomra volna szükségem a kettő teljes befejezéséhez. Nem tudós vagy nagy apparátusú művek lesznek, hanem ifjúkorom érzéseinek egyszerű visszhangjai: ezek kitörölhetetlenül megmaradnak az évek összes megpróbáltatásain át is.

Alkotáshoz szükséges nyugalmat, mint rendszeren, Liszt ezúttal is a Villa d'Estében töltött őszi–téli hónapokban talált magának. Egyéb művek megírását követően végül 1875 decemberében látott hozzá a *Weihnachtsbaum / Arbre de Noël* [Karácsonyfa] komponálásához. A „tíz-egynéhány kétékes, illetve négykezes kis zongoradarab” megszületéséről 1876. február 4-én számolt be bizalmasának, Olga von Meyendorffnak.² A tudósítást megerősíti a fennmaradt autográf, amely szerint a kétékes változat befejezése, 1876. január 19. után két héttel, január 30-án már a négykezes

változat is készen állt.³ A számos leragasztást és javítást tartalmazó munkakéziratban a darabok a véglegessel azonos sorrendben követik egymást. A javítások elárulják, hogy Liszt többször visszatért a műhöz. Revíziói eredményeként rendszerint növekedett a darabok terjedelme és egy vagy néha több további befejezés-változat született.⁴

Az 1874-es elképzelésnek megfelelően Liszt lírai zongoradarabokból állította össze gyűjteményét. Öt kompozícióban különféle eredetű karácsonyi énekeket dolgozott fel, és egy kivétellel a szövegüket is közölte. A gyűjteményt két német dal, a *Régi karácsonyi ének* (no. 1. *Psallite!* [Zsol-tározatok!] – *Altes Weihnachtslied*) és az *Ó, szent éj* (no. 2. *O heilige Nacht!*) nyitja. Ezután két latin nyelvű ének feldolgozása következik: *A pásztorok a jászolnál* (no. 3. *Die Hirten an der Krippe*) az „In dulci jubilo” [Sík Sándor fordításában: „Az angyal énekel”] dallamára épül, a másik darab pedig az *Adeste fideles*⁵ (no. 4. Jöjjetek, hívek) kezdetű éneken alapszik. A *Régi provanszál karácsonyi ének* (no. 8. *Altprovenzalischer Noël*) dallamához Liszt nem írta be a szöveget.

A további hét darab saját témákra íródott. A négy egyházi éneket három karakterdarab követi. A *Scherzoso* (no. 5) a gyűjtemény legélénkebb, legszellemesebb darabja. Karakterét tekintve hasonlóan játékos az utána következő *Harangjáték* (no. 6. „*Carillon*”), amely az autográfban még az *Ébresztőóra* (*Réveille-matin / Wecker*) címet viseli. Az ünnep témájához közvetlenül kapcsolódik az *Altatódal* (no. 7. *Schlummerlied*) és az *Esti harangszó* (no. 9. *Abendglocken / Cloches du soir*), még ha ez utóbbinak nincs is címe az autográfban. Ugyancsak később kapott címet az elégikus hangulatú *Egykor* (no. 10. *Jadis / Ehemals*). A gyűjteményt két nemzeti zenei ihletésű darab, a *Magyaros* (no. 11. *Ungarisch*) és a *Lengyeles* (no. 12. *Polnisch*) zárja, amelyek talán Liszthez és élettársához, Carolyne von Sayn-Wittgensteinhez kötődnek. Legalábbis a magyar–lengyel tételpárok kapcsolatuk kezdetén jelentek meg Liszt életművében.⁶

¹ „Dans votre dernière lettre vous me reparlez de mon «Christbaum». J'espère le publier à Noël prochain, et aussi l'autre petit ouvrage auquel je songe depuis longtemps: «Via crucis». Il me faudrait seulement six semaines de tranquillité extérieure pour achever d'écrire les deux. Ce ne seront nullement des œuvres de science ou d'apparat, mais de simples échos de mes émotions de jeunesse: celles-ci restent indélébiles à travers toutes les épreuves des années.” In Br. VII, no. 42, 49. o.

² „My Via Crucis is barely sketched, and is still more in my head than on paper. I'll pick it up again later; meanwhile I have written some ten little piano pieces (for two and four hands). Their collective title will be: Arbre de Noël.” In WLM, 229. o.

³ Az autográf tulajdonosa a párizsi Bibliothèque nationale, jelzete: F-Pn Ms. 181. Anyaga (SH 185a) kötetünkben jelenik meg először nyomtatásban.

⁴ Jelentősebb átdolgozás esetén az eredeti és a revideált szövegváltozatot is közöljük kiadásunkban. Vö. no. 4, 6, 9, 10, 11.

⁵ A darab elején az ének másik szövegének a kezdete olvasható: „Venite adoremus Dominum” [Jertek, imádjuk az Urat!].

⁶ Elsőként a *Symphonie révolutionnaire* „Rákóczi et Dombrowski” című tételében 1850 körül: R 667, SW/SH 690, NG2 Q1.